

V korak s svetom

Med pisanjem prispevka o televiziji na Slovenskem, ki sem ga v februarju pripravljajal za nemški zbornik o televizijah v državah Vzhodne Evrope, sem obstal, ko sem hotel prevesti izjavo režiserja in snemalca **Matjača Fistravca**, da čeli delati filme "na svetoven način". Pokazalo se je, da ne morem najti ne v *Wahrigovem* ne v *Dudnovem* nemško-nemškem slovarju ustreznega izraza. Vprašal sem se, na kaj je mislil Matjač Fistravec, se potem pogovarjal tudi z njim o primernem prevodu. Ali pomeni zveza "na svetoven način", da bo snemal v skladu z nekimi svetovnimi merili (pričakovanji, trendi)? Dopušča produkcija "v skladu z merili" inovacijo, drugačnost ali pa sili k prilagajanju? Nekoliko drugače zastavljeno je vprašanje, po čem bomo prepoznali, da je njegov film narejen "na svetoven način". Ali po tem, ker bo zanj prejel nagrade na festivalih, ker bodo njegov film odkupili tuji distributerji, ker ga bodo omenjali tuji kritiki (v tujih oziroma strokovnih revijah), ker ga bodo posnemali snemalci (režiserji) po svetu?

Na koncu sem stavek izpustil in ga nadomestil z drugim: "naše, slovenske teme čeli tako obdelati, da bodo razumljive drugod po svetu, bodo nagovorile tudi druge, oziroma katerokoli temo posneti tako, da bodo ostale prepoznavne njegove korenine".

V *Dudnovem* slovarju pa sem našel izraz, katerega razlaga me je opozorila na še eno razsežnost zadrege, v kateri sem se znašel. "*Weltniveau*" je beseda, ki so jo v nekdanji Nemški demokratični republiki uporabljali, zlasti v gospodarstvu, za dosežke z mednarodno, vrhunsko veljavo. Geografska vmestitev rabe izraza kaže, kako globoko so se vcepila določena občutja, ki izražajo razkorak med deli sveta, občutja, ki so del razdeljenosti sveta. "*Weltlich*", nemški izraz, ki je še najbližje našemu "svetoven", pomeni posveten in opisuje razliko med zemeljskim in cerkvenim, svetim. Naslov *Vzhodno od raja*, ki ga je dal **Tomač Mastnak** svoji knjigi o prevratu v Vzhodni Evropi, je dobil najboljšo močno jezikovno potrditev: z mojimi opisanimi tečavami pri prevajanju.

O hkratnosti snovanj na različnih koncih sveta, ki se ne povečujejo zaradi razlik v tehnološki opremljenosti snovalcev, moramo razmišljati po poti, ki ne bo zgolj melanholična vdanost. Tako se bom z drugega konca pribličal temi "v korak s svetom". Za 4. poglavje svoje disertacije sem predvidel predstavitev projekta, kako bi s pomočjo računalniškega programa v posebno vrsto elektronske knjige povezal (najmanj) štiri **Trdinova** besedila, v katerih opisuje svoje čivljenje na Hrvaškem, zlasti na Reki. Omejil sem se na močnosti, ki mi jih ponuja urejevalec besedil *Nisus*, kljub temu pa sem se hipoma znašel pred vrsto vprašanj, kako obvladati gradivo, kako zagotoviti uporabniku orientacijo pri gibanju po elektronski knjigi.

Pravo odkritje sta bili zame dve knjigi o elektronskem zaločništvu. Pokazal mi ju je **Vladimir Knez**, ki v knjigarni *Mladinske knjige* na Slovenski c. 29 v Ljubljani upravlja z zbirko CD-ROMov in pomaga kupcem in zainteresiranim pri iskanju informacij, zlasti podatkov, potrebnih za naročilo knjig. Prvič sem ju videl šele aprila letos, toda letnici njunega izida sta v meni hipoma vzbudili spomine na projekt, s katerim sem se skupaj z večjim številom sodelavcev ukvarjal v tistih dveh letih: *CD-ROM - The New Papyrus*.

The Current and the Future State of the Art in *CD-ROM. Volume II. - Optical Publishing. A Practical Approach to Developing CD-ROM Applications. Microsoft Press 1986 in 1987.*

Pri snovanju svojega projekta izhajam iz izkušenj, ki smo si jih nabrali pri pripravi knjige *Podobe prednikov. Zapiski Janeza Trdine* (zbirka *Krt*, 1987). Leta 1986 smo si izmislili sistem za označevanje besedila, ki naj bi omogočil, olajšal vstop v besedilo, sestavljeno iz približno 3.300 enot. S pomočjo računalnika smo osnovno bazo podatkov predelali v pet vrst kazal, ki olajšujejo vstop v zapiske. Samo eno vrsto smo natisnili v knjigi; celota je še zmeraj dostopna samo na računalniku. Takrat nas je ukvarjanje s "tematskimi kazali", povezano s prvim spoznavanjem računalnika (uporabljali smo *LSE - Language Sensitive Editor* na *VAX/VMS* operacijskem sistemu, dopolnjen z nekaj preprostimi urejevalnimi programi, ki so nam jih izdelali sodelavci *Računalniškega centra Univerze v Mariboru*), navdihovalo in nam zagotavljalo moč, da smo vztrajali do konca. Do algoritma, torej do povezave logike in kontrole, smo se dokopali tako, da smo se o značilnostih, ki naj bodo vsebovane v "tematskih kazalih", pogovarjali z več etnologi in o tem, kateri del pri njihovi izdelavi lahko prepustimo računalniku, z računalniškimi programerji. Naše početje sem takrat oprl na poznavanje logike *SSCI - Social Sciences Citation Indexa* in registra k izdaji **Heglovih** del pri založbi *Suhrkamp* in ga ponazoril kot prenos logike logaritemskega računalnika v sistem za geselsko označitev besedila.

V članku *Bajka o drobnem ali jako sitnem poslu* za revijo *Knjičnica* (30(1987)2-3, str. 65-73), ki je poročilo o izdelavi "tematskih kazal", smo omenili tudi omejitve. Ključna je, da nismo vnesli v računalnik celotnega Trdinovega besedila. Bralec lahko ob računalniku opravi samo manjši del posla, potem pa mora listati po knjigi, kar je otečeno zaradi dveh uredniških spodrseljajev (začetki posameznih "zapisnih knjičic" niso zaznamovani s črnim robom, na vrhu strani ni čive pagine). Prav na tem področju skušam narediti pri trenutnem projektu korak naprej. Z uporabo *SGML - Standard Generalized Markup Language*, ki je hkrati *ISO* standard 8879, čelim obdelati Trdinova besedila. Za to bi potreboval program, ki ima vgrajene *SGML* procedure; nisem se še odločil, ali si naj kupim kanadski program *Autor/Editor* ali ameriški *FrameMaker*.

Obe knjigi o založništvu s CD-ROMi vsebujeta sistematično obdelavo vprašanj, ki so se zastavljala pri izdelavi "tematskih kazal" in se mi zastavljajo zdaj pri obdelavi štirih besedil. Pred sedmimi leti nas je "divja misel" izjemno približala k tistemu, kar so počeli v svetu. Bog ve, kako bi se razvijal naš projekt, če bi takrat srečal Vladimirja Kneza in prebral obe njegovi knjigi. Morda bi se domislili še bolj odtrganih uredniških prijemov. Morda bi bil dve leti pozneje pri pisanju magistrske naloge še bolj zmeden. Danes vem, da sem dlje od prizadevanj v svetu kot pred sedmimi leti; moje poznavanje ustreznih segmentov računalništva in literarne vede je samo relativno napredovalo. Manjka mu vznemirljiv trepet, ki ga vsebuje ukvarjanje z nečim, kar še nima trdne, predvidljive